
ЛІНГВОДИДАКТИКА ТА СОЦІОЛІНГВІСТИКА

Отримано: 10 лютого 2020 року

Прорецензовано: 17 лютого 2020 року

Прийнято до друку: 20 лютого 2020 року

e-mail: oribak@ukr.net

DOI: 10.25264/2519-2558-2020-10(78)-3-6

Гуляк О. Б. Розвиток компетенції особистісного вдосконалення у процесі навчання іноземної мови майбутніх фахівців туристичної галузі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2020. Вип. 10(78). С. 3–6.

УДК: 378:8127

Гуляк Оксана Богданівна,
кандидат педагогічних наук
Львівський інститут економіки і туризму

РОЗВИТОК КОМПЕТЕНЦІЇ ОСОБИСТІСНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

Актуалізація значення соціально-культурної стійкості як чинника сталого розвитку суспільства за умов поглиблення суперечностей глобалізованого світу детермінує соціальне замовлення щодо цілеспрямованого формування особистості, її методологічної культури та готовності до безперервного розвитку. Професійно орієнтоване навчання іноземної мови майбутніх фахівців туристичної галузі з необхідністю передбачає розвиток компетенції особистісного вдосконалення, яку складають відповідні знання та вміння здійснювати осмислену діяльність, зокрема моральну саморегуляцію, досвід такої діяльності та певні повноваження щодо такої життєвої стратегії—стратегії безперервного особистісного розвитку як передумови успішної професійної діяльності та соціально-культурної стійкості.

Ключові слова: компетенція, особистісне вдосконалення, соціально-культурна стійкість, моральна свідомість, самосвідомість.

Oksana B. Huliak,
PhD in pedagogics
Lviv Institute of Economics and Tourism

DEVELOPMENT OF THE COMPETENCE OF PERSONAL IMPROVEMENT IN THE FOREIGN LANGUAGE TRAINING OF FUTURE EXPERTS IN TOURISM

Actualizing the importance of socio-cultural sustainability as a factor of sustainable development of society under the conditions of deepening contradictions of the globalized world determines the social order for purposeful formation of the personality that is ready for meaningful activity and permanent growth. Professionally oriented foreign language training facilitates the development of the competence of personal improvement, which primarily consists of the relevant knowledge and ability to carry out meaningful activities, in particular moral self-regulation. It also implies the experience of such activity and certain authority over such life strategy—the strategy of permanent personal development as a prerequisite for successful professional activity and socio-cultural sustainability. The core of this competence is self-cognition based on reflection. It is also concerned with positive thinking and creativity. The key role in these processes belongs to language, which is the tool of thought, the basic mechanism of acquiring knowledge about the objective world. Learning the language, the person masters the basic forms and laws of thinking. Language allows people to go beyond their immediate sensory perception and makes up the element of their self-consciousness, which is highly important from the perspective of personal improvement. Professionally oriented foreign language training is a powerful factor of enhancing students' cognitive abilities, in particular their self-consciousness. The development of the competence of personal improvement in the process of foreign language training is primarily due to the acceleration of cognitive processes in learning, which is ensured by the intensive use of language as a means of cognition and communication.

Key words: competence, personal improvement, socio-cultural stability, moral consciousness, self-consciousness.

Постановка проблеми. За умов поглиблення суперечностей глобалізованого світу актуалізується значення соціально-культурної стійкості (socio-cultural sustainability) як одного з аспектів сталого розвитку суспільства. Соціально-культурна стійкість передбачає всебічний розвиток системи соціально-культурних ціннісних орієнтацій людини і суспільства, побудову такої аксіології буття, яка творчо співвідносить історичний соціальний досвід і національну культурну спадщину.

Соціально-культурна стійкість як один з аспектів розвитку туризму означає мінімізацію негативних впливів і зосередження уваги на більш позитивних проявах, таких як сприяння культурному обміну та збереження місцевих традицій. У складному за змістом, часом драматичному зіткненні "традиційного" і "модернізаційного" традиція стає одним із джерел культурної модернізації [10, с. 76], основою стійкості суспільства та окремої особистості.

За таких умов одним із першочергових завдань вищої школи має стати не лише продукування компетентного фахівця, але й цілеспрямоване формування особистості, здатної до перманентного розвитку, самодостатності, моральної зрілості, високих рівнів свідомості й самосвідомості. Поза розвинутою свідомістю й самосвідомістю, на думку провідних учених, немає й не може бути морально повноцінної особистості, здатної осягти своє місце в світі й сенс життя, морально самовиз-

начитися й зреалізувати свою соціальну сутність. Не випадково, особистість, її свідомість та самосвідомість часто трактують як здатність людського духу осягати самого себе, включаючи моральні форми її прояву [2, с. 14]

Вітчизняна психолого-педагогічна наука відводить надзвичайно важливе місце питанням особистісного становлення молодшої людини. У своїх дослідженнях провідні вітчизняні вчені порушують такі актуальні теоретичні проблеми, як співвідношення біологічного й соціального в людині, його врахування в навчально-виховному процесі (С.Бондаренко, Ю.Мальований, І.Д.Бех, І.А.Зязюн та ін.); гуманізація й гуманітаризація процесу соціалізації (С.Гончаренко, А.Бойко, І.Мартинюк, Ю.Мальований, В.Бегей, Г.Вашенко, В.Галузинський); методи соціалізації особистості в процесі вивчення гуманітарних предметів (І.Шорибура, В.Лебідь, І.Яшук); роль іноземних мов у професійній діяльності фахівців сфери туризму (Л. В.Кнодель, Л. В. Сакун, І. В. Скрізь, С. А.Гринько) та ін.

Метою даного дослідження є визначення сутності компетенції особистісного вдосконалення та умов її розвитку в процесі професійно орієнтованого навчання іноземної мови студентів-майбутніх фахівців туристичної галузі. Визначена мета є актуальною з огляду на необхідність посилення ролі особистості за умов поглибленої технократизації та глобалізації інформаційного суспільства.

Методологічне значення. У сучасному суспільстві ціниться не формальний рівень освіти, тобто інформованість, а саме знання як здатність до творення нового, до творчої діяльності. Однією з найважливіших особливостей освіти, мовної освіти зокрема, є формування світоглядних принципів, що переходять у моральні норми, а згодом проявляються у поведінці, професійній діяльності. Формування у студентів туристичного профілю глибокого переконання в тому, що людина є найвищою життєвою цінністю, а досконалість – ключем до розв'язання багатьох проблем професійного та особистісного характеру, є запорукою того, що в майбутній професійній діяльності вони виявлятимуть соціально ціннісні особистісні якості – співчутливість, доброзичливість, чесність, справедливість, національну незаангажованість, готовність допомогти іншому, толерантність, а також самодостатність, стресостійкість, креативність, що й складає основу професійної зрілості та соціокультурної стійкості сучасного фахівця. Дослідження даного питання саме в такому аспекті, на нашу думку, забезпечує наукову новизну та методологічне значення даного дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Особистість, у рамках традиційної психолого-педагогічної думки, – це вроджено зв'язана сукупність внутрішніх умов, через які відображаються усі зовнішні впливи, і психологічну структуру якої складають три основні елементи: спрямованість; знання, вміння і навички; індивідуально-типологічні особливості, що включають як природжені властивості особистості, так і набуті в індивідуальному досвіді, а також у процесі навчання і виховання.

Дослідники розглядають особистість як спосіб буття людини в світі, як представника суспільства, вільну, самостійну, відповідальну особу, яка визначила своє місце в житті, суспільстві, культурі. Характерними ознаками особистісного рівня розвитку людини є здатність до самовизначення і саморозвитку, хоча людина рівня особистості ще не досягла внутрішньої свободи, незалежності від найближчого соціального оточення [11, с. 310].

Отже, особистість – це єдність індивідуальних і соціальних рис людини. Особистістю людина є тоді, коли вона виступає суб'єктом власних дій, коли вона спроможна виробляти й здійснювати свою життєву стратегію, коли усвідомлює необхідність свого вдосконалення як способу розв'язання суперечностей соціального буття.

Компетентнісний підхід до навчання іноземної мови в закладі вищої освіти туристичного профілю передбачає формування цілої низки фахових компетенцій, зокрема професійно-комунікативної, дискурсивної, соціолінгвістичної, соціокультурної, інформаційної, підприємницької. Компетенція особистісного вдосконалення, на наш погляд, пронизує усі ці компетенції і є інтегральним елементом кожної з них, оскільки всякі знання та вміння, усякий досвід діяльності та повноваження з необхідністю включають особистісний розвиток і є його результатом. Таким чином, компетенцію особистісного вдосконалення можна сформулювати, як відповідні знання та вміння здійснювати осмислену діяльність, зокрема моральну саморегуляцію, з метою актуалізації своїх фізичних та психічних можливостей, гармонізації свого місця в соціумі, а також досвід такої діяльності та певні повноваження щодо такої життєвої стратегії.

Ядром даної освітньої компетенції є самопізнання – такий спосіб пізнавальної діяльності людини, основою якого є рефлексія. Процес самопізнання вимагає від суб'єкта значних зусиль, невпинної праці над собою, дозволяє зрозуміти свої домагання та істинні мотиви тих чи інших вчинків, виявити свої «вроджені інстинкти» – можливості та задатки, які потім шляхом самовиховання людина зможе перетворити в здібності, а талант – у стійку рису характеру [2].

Сучасна вітчизняна педагогічна думка виділяє такі основні взаємопов'язані та взаємозумовлені аспекти особистісного вдосконалення:

– самопізнання, яке складають самоаналіз і порівняння себе з іншими, спостереження за собою нібито збоку, оцінювання правильних чи неправильних дій; поступове вироблення до себе самокритичного, але об'єктивного, не заниженого ставлення;

– самоутримання від негативних думок, дій, вчинків через наступні прийоми: самонаказ на стримування, самовідмову, самозаборону, самонавіювання; самопокарання у випадку негативних дій;

– самопримушування до здійснення позитивних вчинків, добрих справ [3, с. 96–97].

Згадані вище процеси є особливими прийомами пізнавальної та мисленнєвої діяльності особистості. Вони допомагають пізнати своє призначення, відкрити свої можливості, передбачити свою поведінку.

Ключову роль у цих процесах відіграє мова, яка є знаряддям мислення, основним інструментом пізнання об'єктивного світу. Засвоюючи мову, людина оволодіває й основними формами та законами мислення. Мова дає змогу людині вийти за межі безпосередніх чуттєвих сприймань. Вона передає не лише інформацію про факти, явища, транслює не тільки оціночні судження мовця, його ставлення до дійсності, але й складає момент його самосвідомості, що особливо актуально з т. з. особистісного вдосконалення.

Професійно орієнтоване навчання іноземних мов є потужним чинником розширення пізнавальних можливостей студента, зокрема його самосвідомості. Розвиток компетенції особистісного вдосконалення студентів у процесі навчання іноземної мови відбувається, перш за все, за рахунок прискорення когнітивних процесів у навчанні, що забезпечується інтен-

сивним використання мови як засобу пізнання та комунікації. Розумові операції, що мають місце при вивченні іноземної мови, відіграють істотну роль у формуванні когнітивних навичок студентів, тому що іноземна мова може бути засвоєна з комунікативною метою лише як інструмент думки, оскільки комунікативний зміст у процесі спілкування не лише передається, але й створюється в результаті мовленнєво-розумової діяльності [5].

Інтенсивне навчання іноземних мов розвиває також емоційну та мотиваційну грані особистості. Формування стану радості та задоволення від виконуваної навчальної роботи в процесі оволодіння іноземною мовою досягається перенесенням акценту з форм навчальної діяльності на зміст навчання. Цікавий, актуальний, наближений до життя та реальних професійних ситуацій зміст спонукає до роздумів, дискусії, забезпечує позитивні емоційні стани студентів на заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням.

Результатом компетентнісного підходу до навчання іноземних мов у ЗВО туристичного профілю є формування фахових компетенцій та розвиток загальної компетентності як сукупності особистісних якостей, ціннісно-смыслових орієнтацій, знань, умінь, навичок, здібностей фахівця туристичної сфери. Розвиток компетенції особистісного вдосконалення забезпечує такий рівень компетентності, який передбачає інтелектуально-моральну саморегуляцію як ситуативну самозаміну не лише в площині конкретних вчинків, але й на рівні свідомого управління своєю життєдіяльністю, причому моральність стає «об'єктом розумної вільної самоорганізації й самоконструювання зі сторони суб'єкта» [2, с. 42].

З огляду на сутність компетенції особистісного вдосконалення, методологічно обґрунтованим вважаємо застосування конструктивного підходу до навчання іноземної мови в поєднанні з особистісно орієнтованим, комунікативним та соціокультурним.

Основою навчального процесу за умов конструктивного навчання є т.з. «прив'язування», тобто поєднання нового мовного матеріалу із власним попереднім досвідом (здобутими знаннями та комунікативними навичками) та виведення для себе самим студентом нових конструкцій у взаємозв'язку з формою та змістом. Конструктивізм означає, що ми самі створюємо наші системи і структури знань, розуміння і досвіду [7].

Поєднання особистісно орієнтованого та конструктивного підходів до навчання іноземної мови спрямовує навчально-пізнавальну діяльність студентів у русло невимушеної активної взаємодії, що сприяє розвитку креативності як невід'ємної складової розвиненої особистості.

Загалом, креативність трактують як загальну універсальну здатність до творчості, яка різною мірою притаманна кожній людині та формується в діяльності. Креативність особистості фахівця туристичної сфери асоціюється із здатністю оцінювати ступінь достовірності інформації в різних соціальних середовищах, усвідомлювати сутність та швидко аналізувати проблему, приймати адекватне рішення в нестандартних ситуаціях. Для майбутніх фахівців зазначеного профілю професійно значущими є уміння виходити за межі стереотипних асоціацій, працювати із широким цільовим ринком, створювати продуктивні пропозиції, критично оцінювати власну діяльність, прагнути до вдосконалення власної професійної майстерності [6].

Досконала особистість – це, в широкому сенсі, здорова особистість, перш за все, на морально-духовному рівні. За твердженням українського вченого О. Вишневецького, духовне здоров'я є головним джерелом сили та енергії людини, її особистісного розвитку. На його переконання, на морально-духовному рівні людина володіє інструментарієм впливу на зміцнення власного здоров'я, тому їй належить свідомим зусиллям, власною волею зосередитись на розвитку духовних чеснот душі. Таким чином, виховання людини духовно і психічно здоровою є, відповідно, вихованням людини і здоровою фізично [1, с. 174].

Вивчення мов, ясна річ, розвиває духовні сили людини, розширює світогляд, формує повноту світосприймання, оскільки мова, доводить видатний український мовознавець О. Потебня у своїй праці «Думка і мова», – це не раз і назавжди сформований факт, а діяльність, яка має великі можливості розвитку. За твердженням ученого, мова є засобом не виражати вже готову думку, а створювати її, вона є не відображенням сформованого світогляду, а основою його формування [9].

Висновки. У процесі розвитку компетенції особистісного вдосконалення формується компетентність особистісного вдосконалення як результат володіння студентом відповідною компетенцією, включаючи його особистісне ставлення до предмета діяльності, як вже усталена якість особистості (сукупність якостей) і мінімальний досвід діяльності у відповідній сфері.

Компетенція особистісного вдосконалення асоціюється із здатністю та готовністю до морального самоусвідомлення та самовдосконалення на основі відповідних уявлень про добро та обов'язок викоринювати власні вади за допомогою розуму, почуття, волі.

У процесі навчання іноземної мови, що є потужним чинником особистісного розвитку, студенти туристичних спеціальностей опановують вміння вдосконалення своєї особистості, перш за все, в площині світоглядної культури, оскільки оволодіння новою мовою рівнозначне виробленню нового погляду на попереднє світовідчуття, бо кожна мова членує навколишній світ по-своєму, по-своєму трактує пізнаваний світ.

Результатом інтенсивного вивчення іноземних мов є вироблення універсального погляду представника туристичної сфери на речі та явища об'єктивної дійсності, світовідчуття, яке поєднує особливості національної ментальності з неупередженістю щодо інших культур та мов, що є ознакою високого професіоналізму та особистісної зрілості сучасного фахівця.

Література:

1. Вишневецький О. І., Кобрій О. М., Чепіль М. М. Теоретичні основи педагогіки : курс лекцій. За ред. О. Вишневецького. Дрогобич : Відродження, 2001. 268 с.
2. Вознюк Н. М. Етико-педагогічні основи формування особистості : навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 196 с. ISBN 966-8365-88-7.
3. Галузинський В. М., Свтух М. Б. Педагогіка: теорія та історія. К.: Вища школа, 1995. 237 с.
4. Головешко Б. Р. Мотиваційно-ціннісне спрямування майбутніх фахівців з менеджменту на успішну професійну діяльність. *Науковий огляд*. 2016. № 1(22). С. 35–43.
5. Кузьмінський А. І., Вовк О. І. Методика навчання англійської мови в аспекті комунікативно-когнітивного підходу : навчально-методичний посібник. Черкаси: Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2011. 316 с.

6. Лозовецька В. Т. Теоретико-методологічні засади професійного навчання фахівців туризму в умовах ринку. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць*. Вип. 8. Вінниця : ДОВ Вінниця, 2005. С. 380-386
7. Жан Пиаже: теория, эксперименты, дискуссии : учеб. пособие для студентов психол. специальностей и направлений : под ред. Л. Ф. Обухова, Г. В. Бурменской. М.: Гардарики, 2001.
8. Пометун О. І., Пирожено Л. В. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. К. : А.С.К., 2004. 192 с.
9. Потебня А. А. Мысль и язык. К.: 1993.
10. Семашко О. М. Нова соціально-культурна реальність в Україні. Соціологія культури. К.: Каравела, 2002. С. 75–82.
11. Слободчиков В. И., Исаев Е. И. Основы психологической антропологии. Психология развития человека: развитие субъективной реальности в онтогенезе: учеб. пособ. для вузов. М. : Школьная пресса, 2000. 416 с.